

Explanation Self- Actualization through Spiritual Intelligence and Creativity (Case of study: Teachers of Girls' Vocational Schools in Isfahan)

ARTICLE INFO

Article Type

Analytical Review

Authors

Maedeh Heydari¹
Narges Saeidian*²

How to cite this article

Narges Saeidian khorasgani, Explanation Self-Actualization through Spiritual Intelligence and Creativity (Case of study: Teachers of Girls' Vocational Schools in Isfahan). *Journal of Islamic Life Style*, 2021:5(1): 137-144.

1. Graduate of Educational Management, Department of Educational Sciences and psychology, Islamic Azad University, Isfahan (Khorasgan) Branch, Isfahan, Iran.

2. Assistant Professor of Educational Management, Department of Educational Sciences and psychology, Islamic Azad University, Isfahan (Khorasgan) Branch, Isfahan, Iran. (Corresponding Author)

ABSTRACT

Purpose: The present study was conducted to determine the "relationship between spiritual intelligence and creativity with self-actualization of teachers in girls' vocational schools in Isfahan" by descriptive correlational method.

Materials and Methods: The statistical population consisted of all of teachers girls' vocational schools in Isfahan, numbering 604 people; Among them, based on Krejcie and Morgan (1970) table and stratified random sampling method with a volume of 234 people were selected to participate in the present study. The instruments used in the present study included three questionnaires: "King's Spiritual Intelligence (2009)" with 24 items, "Jones and Crandall (1968)" with 15 items and "Torrance Creativity (1981)" with 60 items, whose formal validity of Confirmed by a number of respondents. The reliability of the questionnaires was estimated using Cronbach's alpha coefficient of 0.92, 0.83 and 0.77, respectively. In order to analyze the data, descriptive statistics and inferential statistics (Kolmogorov-Smirnov test, Pearson correlation coefficient and stepwise regression) were used.

Findings: The results showed that between all dimensions of spiritual intelligence (0.466, 0.541, 0.541, $r = 0.463$) and three dimensions of creativity (0.37, 0.258, $r = 0.271$) There is a significant direct relationship with self-actualization at the level of $p < 0.01$. Among the predictor variables, spiritual intelligence had the highest predictive power for self-actualization.

Conclusion: Because teachers in vocational schools play a key role in the path of perfection, self-discovery and self-actualization of students (learners), it is necessary to provide the requirements to strengthen their spiritual intelligence and prepare opportunities for their creativity in order to achieve their self-actualization.

Keywords: creativity, self-actualization, spiritual intelligence

* Correspondence:

Address:

Phone:

Email: nsaeidian@yahoo.com

Article History

Received: 2021/01/30

Accepted: 2021/04/12

تبیین خودشکوفایی از طریق هوش معنوی و خلاصیت (مورد مطالعه: دبیران مدارس دخترانه کار دانش شهر اصفهان)

مآده حیدری^۱

دانش آموخته کارشناسی ارشد، رشته مدیریت آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران

نرگس سعیدیان^{۲*}

استادیار، گروه مدیریت آموزشی، دانشکده علوم تربیتی و روانشناسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد اصفهان (خوراسگان)، اصفهان، ایران.

چکیده

هدف: پژوهش حاضر با هدف تبیین «رابطه هوش معنوی و خلاصیت با خودشکوفایی دبیران مدارس دخترانه شاخه کار دانش شهر اصفهان» به روش توصیفی از نوع همبستگی، اجرا شد.

مواد و روش‌ها: جامعه آماری را کلیه کارکنان دبیران مدارس دخترانه شاخه کار دانش شهر اصفهان به تعداد ۶۰۴ نفر تشکیل داده‌اند؛ که از بین آنها مبتنی بر جدول کرجسی و مورگان (۱۹۷۰) و به روش نمونه‌گیری تصادفی طبقه‌ای متناسب با حجم تعداد ۲۳۴ نفر برای شرکت در پژوهش حاضر انتخاب شدند. ابزارهای مورد استفاده در پژوهش حاضر شامل سه پرسشنامه «هوش معنوی کینگ (۲۰۰۹)» با ۲۴ گویه، «خودشکوفایی جونز و کراندال (۱۹۶۸)» با ۱۵ گویه و «خلاصیت تورنس (۱۹۸۱)» با ۶۰ گویه بود که روایی صوری آنها از طریق تعدادی از پاسخگویان تأیید شد. پایایی پرسشنامه‌ها نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ به ترتیب ۰/۹۲، ۰/۸۳ و ۰/۷۷ برآورد گردید. به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش‌های آمار توصیفی و آمار استنباطی (آزمون کولموگروف اسمیرنف، ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون گام به گام) استفاده شد.

یافته‌ها: نتایج نشان داد که بین همه ابعاد هوش معنوی (۰/۴۶۶، ۰/۵۴۱، ۰/۵۴۱، ۰/۴۶۳) و سه بعد از ابعاد خلاصیت (۰/۳۷، ۰/۲۵۸، ۰/۲۷۱) با خودشکوفایی در سطح $p < 0.01$ رابطه معنادار مستقیم وجود دارد. از بین متغیرهای پیش‌بین، هوش معنوی دارای بالاترین توان پیش‌بینی برای خودشکوفایی بوده است.

نتیجه‌گیری: از آنجا که دبیران بطور اعم و در مدارس کار دانش بطور اخص نقش اصلی را در طی مسیر کمال، خودیابی و خودشکوفایی هنرجویان (فراگیران) ایفا می‌کنند فراهم سازی الزامات تقویت هوش معنوی آنها و تمهید فرصتهای بروز خلاصیت آنها به منظور دستیابی به خودشکوفایی آنها ضروری می‌باشد.

کلید واژه‌ها: خلاصیت، خودشکوفایی، هوش معنوی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۱۱/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۰/۰۱/۲۳

* نویسنده مسئول: nsaeidian@yahoo.com

مقدمه

در سازمان آموزش و پرورش معلمان جزو ارکان اساسی منابع انسانی آن سازمان بوده و نقش آنان در رسیدن به اهداف والای سازمان حائز اهمیت است. از آنجایی که معلمان در رده صف سازمان قرار داشته و عملا می‌توانند موجبات نیل به اهداف سازمان و یا انحراف از آن را فراهم سازند، به عنوان اصلی‌ترین نیروهای آموزش و پرورش نام برده می‌شوند، از طرف دیگر، آموزش و پرورش به عنوان نهادی که وظیفه اصلی تعلیم و تربیت جامعه را برعهده دارد، نمی‌تواند نسبت به عملکرد کسانی که متولی این امر مهم هستند، بی‌تفاوت باشد؛ زیرا هدف از تعلیم و تربیت علاوه بر انتقال دانش، فرهنگ و موارثت جامعه، آماده کردن و پروراندن نیروهای خلاق و آفریننده‌ای است که در آینده عهده‌دارمسئولیت‌های گوناگون جامعه است و از سوی دیگر باید همگام با تغییرات سریع و شتابان جهانی در عرصه‌های مختلف علوم و فناوری‌ها و نیز در راستای اهداف توسعه پایدار اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی جامعه حرکتی اصولی در گردش کار آموزش و پرورش ایجاد شود (۱).

ارضاء نیازها و بالاخص ارضاء عالی‌ترین نیاز (خودشکوفایی یا تحقق خویشتن) باعث می‌شود فرد در اصلاح سازمان، جامعه و خویش فعالانه تلاش نماید (۲)؛ لذا مدیران با وضعیت سنجی و شناخت اولویت نیازهای کارکنان می‌توانند متناسب با سطح نیازهای کارکنان واکنش‌های مدیریتی مناسب را به کار گرفته و در این راستا گام‌های مؤثر بردارند. تئوری سلسله مراتب نیازهای مازلو، یک چارچوب انگیزشی کاربردی برای مدیران ارائه می‌کند. این نیازهای انگیزشی از نیازهای فرو مرتبه به نیازهای بلندمرتبه عبارتند از: نیازهای فیزیولوژیکی، نیازهای ایمنی، نیازهای تعلق اجتماعی، نیازهای احترام و نیازهای خودشکوفایی. مازلو معتقد است که ارضاء نیازها نه فقط موجب نگهداری فرد در سازمان و شغل می‌شود بلکه رضایت‌مندی او را فراهم می‌کند (۳).

راجرز خودشکوفایی را "گرایش به شکوفا شدن" می‌داند یعنی میل به رشد و توسعه دادن همه توانایی‌ها و توان‌های بالقوه، از توانایی‌های زیست‌شناختی گرفته تا پیچیده‌ترین جنبه‌های روان‌شناختی، راجرز این نیروی انگیزشی اساسی را هدف غایی همه انسان‌ها محسوب می‌کند. او معتقد است موجود زنده نه فقط سعی در حفظ خود دارد، بلکه می‌کوشد خویشتن را در جهت تمامیت، وحدت، کمال و خودمختاری سوق دهد (۴).

مازلو یکی از روانشناسان انسان‌گرا معتقد است برای کودک انسان از ابتدا که متولد می‌شود، نخستین نیازی که مطرح می‌شود این است که بتواند برای زنده ماندن از منبعی کسب غذا کند؛ نیاز دوم، نیاز به امنیت است که نقش بسیار مهمی در دوره‌های بعدی زندگی فرد و داشتن اعتماد به نفس در او دارد. نیاز به عشق و تعلق خاطر، سومین نیاز است. نیاز به ارزشمند بودن نیاز به چهارم و نیاز به تحقق خود (خودشکوفایی) نیاز پنجم است (۵). از گذشته، هوش به عنوان یکی از عواملی که باعث موفقیت فرد و تحقق خود در زندگی می‌شود، مطرح بوده است ولی بهره‌هوشی، تعیین‌کننده موفقیت فرد در طولانی مدت نیست. در واقع، مشخص شده است وقتی افراد به موفقیت‌هایی نزدیک می‌شوند، فرایندهایی پیچیده را سپری می‌کنند. در واپسین سال‌های قرن بیستم، شواهد روان‌شناسی، عصب‌شناسی، انسان‌شناسی و علوم شناختی نشان می‌دهد هوش دیگری که از آن با نام هوش معنوی،

زندگی"، به این نتیجه رسید که هوش معنوی راهی است برای رسیدن و توسعه معنویت خود. وقتی این توانایی ایجاد شود، ما به طور بالقوه قادر به کمک های مهمی به افرادی هستیم که در اطراف زندگی می کنند و به ما اعتماد می کنند. پوپوف (Popov) (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان "خودشکوفایی دانشجویان در چارچوب روند آموزشی"، به این نتیجه رسید که خودشکوفایی یک وضعیت ایستا نیست، بلکه یک وضعیت فرآیندی فعال است که در آن از ظرفیت های شخص به طور کامل استفاده می شود. خلاقیت، ذکاوت، شجاعت و سخت کوشی از ویژگی های اصلی افرادی است که توانایی تحقق بخشیدن به خود را دارند. خود واقعی سازی در فعالیتهای حرفه ای از اهمیت ویژه ای برخوردار است و برای این امر نه تنها داشتن خصوصیات ذکر شده ضروری است بلکه داشتن ابزارها و دانش حرفه ای لازم که عملکرد و کارایی کار و همچنین ظرفیت های حرفه ای را فراهم می کند ضروری است. پیشینه ذکر شده در زمینه هوش معنوی و خلاقیت و خودشکوفایی همانطور که نشان داده است، بیشتر در بین دانش آموزان و دانشجویان و شهروندان بوده است. به عبارت دیگر، تحقیق قابل توجهی به خصوص در داخل کشور در دست نیست که نشان دهد معلمین اغلب چقدر دارای هوش معنوی هستند، به لحاظ خلاقیت در چه وضعیتی قرار دارند و از نظر خودشکوفایی در چه شرایطی می باشند. البته هیچکدام از هدف های پژوهش حاضر توصیف وضعیت معلمان از نظر این متغیرها نیست بلکه فقط همبستگی و قدرت پیش بینی دو عامل از عواملی که احتمالاً بر خودشکوفایی آنها تأثیر می گذارد را بررسی می کند. همچنین تاکنون عوامل تأثیرگذار بر خودشکوفایی از جمله هوش معنوی و خلاقیت بویژه در قشر معلمین کار دانش مورد تحقیق قرار نگرفته است. علاوه بر این، نوع و نحوه ارتباطی که این سه متغیر ممکن است با یکدیگر داشته باشند، نه تنها در دبیران کار دانش شهر اصفهان، بلکه تقریباً در هیچ جامعه ای به طور منسجم مورد مطالعه قرار نگرفته است. افراد برای اینکه بدانند «چرا» انجام می دهند و «چه چیزی» را باید انجام دهند به هوش معنوی و خلاقیت نیاز دارند. افراد دارای هوش معنوی بر اساس یک رسالت مشابه عمل می کنند. آنها بر اساس خدمت رسانی به دیگران زندگی می کنند. آنها دیگران را به خاطر چیزی سرزنش نمی کنند و همواره مسئولیت بخشش خود و عملکردهایشان را می پذیرند. برای رضایت داشتن از خودشان نیازی به تصدیق دیگران ندارند. از وابستگی به دیگران برای کسب ایمنی رها هستند، چون اعتقاد دارند ایمنی از خودشان است نه از بیرون. آنها کار را مکانی برای خلاقیت، اعتماد به نفس و یادگیری، جایی که پول و پاداش، ثانویه است، می دانند. آنها افراد محیط کار را به عنوان انسان هایی با قوت، ضعف، نگرانی، نیازها و خواسته های خودشان در نظر می گیرند، برای آنها روابط، همواره قبل از کار است. لذا می توان متذکر شد که انجام پژوهش حاضر در جامعه دبیران کار دانش شهر اصفهان بسیار با اهمیت می باشد و در کل ضرورت پژوهش را می توان در موارد زیر خلاصه کرد:

۱. یافته های تحقیق حاضر از آن جهت که نقش دو متغیر پیش بین (هوش معنوی و خلاقیت) از پیشایندهای مختلفی که برای تمایل به خودشکوفایی دبیران وجود دارد را نشان می دهد؛ برای مسئولین در جذب و به کارگیری دبیران می تواند موثر باشد.

فرا هوش یا هوش وجودی یاد می شود، بر موفقیت و خود شکوفایی افراد مؤثر است (۶).

هوش معنوی امری شناختی - انگیزشی است که مجموعه ای از مهارت های سازگاری و منابعی را که حل مسئله و دست یابی به هدف را تسهیل می کنند، معرفی می نماید (۷). معنویت در کار با افزایش خلاقیت، صداقت، اعتماد و تعهد در محیط کاری همراه با بالارفتن احساس تکامل شخصی و بالندگی کارکنان پیوند خورده است (۸). خلاقیت یکی از جنبه های اصلی تفکر یا اندیشیدن است. روانشناسان سعی داشته اند تا مشخصات افرادی که دارای سطح بالایی از خلاقیت هستند را مشخص کنند. عوامل مشخصات افراد خلاق شامل: سلامت روانی و ادارکی، انعطاف پذیری ادراک (توانایی ایجاد تعداد زیادی ایده به طور سریع)، ابتکار (توانایی در ایجاد و ارائه ی پیشنهاد های جدید)، پیچیدگی، استقلال رای و داوری (متفاوت بودن از همکاران در ارائه ی نظرات و اندیشه های نو) (۹).

عامل اساسی پایداری، پویایی و موفقیت نهادهای مختلف از جمله آموزش و پرورش، حرکت با محور خلاقیت و آفرینندگی در مدارس است. خلاقیت میتواند هم در نقش تسهیل کننده و هم در نقش بازدارنده عملکرد شغلی ظاهر شود. به این صورت که توجه به استعداد های خلاقانه افراد و فراهم کردن زمینه بروز این استعدادها و ایجاد جوی در محیط کار که ایهام، تضاد، تناقض، شکست و عدم کنترل بیرونی را توسعه دهد، موجب گسترش خلاقیت و نوآوری شده و در نتیجه زمینه عملکرد شغلی بهتر کارکنان را فراهم می کند. بنابراین توجه به مقوله های خلاقیت و عملکرد شغلی در کار به رشد و توسعه معلمان کمک می کند جریان خلاقیت به هیچ وجه اسرار آمیز نیست. بنابراین، می توان آن را توصیف کرد و تربیت مستقیم افراد به منظور افزایش خلاقیت آنها امکان پذیر است. در حالت عادی به خلاقیت به صورت جریانی اسرار آمیز و ذاتی نگریسته میشود. گوردون، برخلاف آن عقیده دارد که اگر افراد اساس جریان خلاقیت را درک کنند می توانند استفاده از آن درک را برای افزایش خلاقیتی که با آن کار و زندگی می کنند به طور مستقل و همچون عضوی از گروه فرا گیرند (۱۰). در راستای ۳ متغیر هوش معنوی، خلاقیت و خودشکوفایی پژوهش های مختلفی انجام گرفته است. صلاحی و قدوسی (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان "رابطه هویت و هوش معنوی بر خلاقیت" که در جامعه افراد ساکن شهر تهران با دامنه سنی ۱۵ تا ۵۶ سال بودند انجام شد و به این نتیجه رسیدند که بین هویت و هوش معنوی، هویت و خلاقیت رابطه معناداری وجود دارد اما بین خلاقیت و هوش معنوی رابطه معناداری وجود ندارد. محمدی و اصغری (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان "نقش میانجیگری تفکر خالق در رابطه تمایز یافتگی خود و خودشکوفایی زوجین مشهد" به این نتیجه رسیدند که بین خودشکوفایی و تفکر خلاق رابطه مثبت وجود دارد. زمانیان قوژدی و همکاران (۱۳۹۷) در پژوهشی با عنوان "مدل یابی خودشکوفایی بر پایه هوش معنوی، هوش اخلاقی و بهزیستی روانشناختی دانش آموزان تیزهوش"، به این نتیجه رسیدند که هوش معنوی بر خودشکوفایی اثر مستقیم مثبت و معنادار دارد. در پژوهش های خارجی در زمینه رابطه هوش معنوی و خلاقیت بر خودشکوفایی، واسکونسلوس (Vasconcelos) (۲۰۲۰) در پژوهشی با عنوان "هوش معنوی: یک ترکیب نظری و روابط بالقوه

کاردانش مورد تحقیق قرار نگرفته است. علاوه بر این، نوع و نحوه ارتباطی که این سه متغیر ممکن است با یکدیگر داشته باشند، نه تنها در معلمین کاردانش شهر اصفهان، بلکه تقریباً در هیچ جامعه ای به طور منسجم مورد مطالعه قرار نگرفته است. با توجه به مباحث مطرح شده، پژوهش حاضر در پی پاسخ به این سوال اساسی است که آیا بین هوش معنوی و خلاقیت با خودشکوفایی دبیران هنرستانهای شاخه کاردانش شهر اصفهان رابطه معناداری وجود دارد؟

مواد و روش‌ها

پژوهش مورد نظر از جهت هدف، کاربردی است و از نظر روش گردآوری داده‌ها، توصیفی و از حیث ارتباط بین متغیرهای پژوهش از نوع همبستگی می‌باشد. جامعه آماری پژوهش حاضر را کلیه دبیران مدارس دخترانه شاخه کاردانش شهر اصفهان تشکیل داده‌اند که تعداد آن‌ها براساس گزارش اداره کل آموزش و پرورش شهر اصفهان، ۶۰۴ نفر می‌باشد. در پژوهش حاضر با استفاده از جدول کرجسی و مورگان (۱۹۷۰) حجم نمونه ۲۳۴ نفر بر آورد گردید. در پژوهش حاضر انتخاب افراد نمونه آماری با استفاده از روش نمونه گیری غیرتصادفی بوده است. جدول (۱-۳) حجم نمونه را که به صورت سهمیه‌ای برآورده شده نشان می‌دهد.

جدول ۱. حجم نمونه

نواحی آموزش و پرورش	تعداد دبیران	حجم نمونه
ناحیه ۱	۴۱	۱۶
ناحیه ۲	۹۵	۳۷
ناحیه ۳	۱۲۹	۵۰
ناحیه ۴	۱۴۴	۵۶
ناحیه ۵	۱۴۰	۵۴
ناحیه ۶	۴۵	۱۶
جمع کل	۶۰۴	۲۳۴

جمع‌آوری اطلاعات کمک نماید. یکی از روش‌های جمع‌آوری اطلاعاتی که مستقیماً قابل مشاهده نیستند، پرسشنامه می‌باشد. پرسشنامه مجموعه‌ای است از سوالات کتبی و غالباً مبتنی با گزینه‌های مشخص (سوال‌های بسته) که پاسخ دهنده جواب‌های خود را بر آن درج می‌کند. سوالات بسته به گونه‌ای هستند که پژوهشگر برای هر یک از آن‌ها مجموعه‌ای از گزینه‌ها را ارائه می‌دهد تا پاسخ دهنده یکی را انتخاب کند (۱۶).

ابزار اندازه گیری در پژوهش حاضر ۳ پرسشنامه هوش معنوی، خلاقیت و خودشکوفایی بوده است که جهت اندازه گیری هوش معنوی از پرسشنامه هوش معنوی کینگ استفاده شد.

پرسشنامه هوش معنوی توسط کینگ (ISIS) در سال ۲۰۰۸ طراحی شده است که ۲۴ سوال دارد و بصورت ۵ گزینه‌ای لیکرت می‌باشد (۱۷). این پرسشنامه از چهار زیر مقیاس تشکیل شده که عبارتند از: تفکر وجودی، آگاهی متعالی، تولید معنای شخصی و بسط حالت هشجاری. هر چه نمره کل فرد بیشتر باشد فرد از هوش معنوی بیشتری

۲. همچنین مدیران مدارس با آگاهی از یافته‌های تحقیق حاضر می‌توانند اقدامات لازم برای فراهم‌سازی فرصت‌های بروز رفتارهای مبتنی بر خلاقیت و هوش معنوی دبیران را انجام دهند تا دبیران انگیزه لازم برای بهتر شدن از آنچه هستند را پیدا کنند.

۳. آگاهی و شناخت از نقش و تاثیر هوش معنوی و خلاقیت بر تمایل به رشد و توسعه ظرفیت‌ها و حرکت به سمت آنچه می‌توان شد می‌تواند برای مسئولان سیاستگذاری و برنامه‌ریزی برای تربیت دبیر کاربرد لازم را فراهم کند.

متأسفانه در مورد جامعه هدف این پژوهش یعنی دبیران مدارس دخترانه شاخه کاردانش شهر اصفهان، تحقیقات و استنادات قابل ملاحظه‌ای در خصوص وضعیتشان در ارتباط با متغیرهای هوش معنوی، خلاقیت و خودشکوفایی وجود ندارد. به عبارت دیگر، تحقیق قابل توجهی به خصوص در داخل کشور در دست نیست که نشان دهد معلمین اغلب چقدر دارای هوش معنوی هستند، به لحاظ خلاقیت در چه وضعیتی قرار دارند و از نظر خودشکوفایی در چه شرایطی می‌باشند. البته هیچکدام از هدف‌های پژوهش حاضر توصیف وضعیت معلمان از نظر این متغیرها نیست بلکه فقط همبستگی و قدرت پیش بینی دو عامل از عواملی که احتمالاً بر خودشکوفایی آنها تاثیر می‌گذارد را بررسی می‌کند. همچنین تاکنون عوامل تأثیرگذار بر خودشکوفایی از جمله هوش معنوی و خلاقیت بویژه در قشر معلمین

همانطور که ذکر گردید از تعداد ۲۳۴ پرسشنامه توزیع شده، ۲۳۴ پرسشنامه به طور کامل و بدون خطا، برگشت داده شد، بنابراین نرخ بازگشت پرسشنامه‌ها ۱۰۰ درصد بوده است.

در پژوهش حاضر که در حیطه‌ی مطالعات کاربردی می‌باشد برای گردآوری اطلاعات از دو روش کتابخانه‌ای و میدانی استفاده می‌شود. به این نحو که در ابتدا مطالعه اجمالی ادبیات موجود با مراجعه به کتابخانه اطلاعات در زمینه‌ی متغیرهای پژوهش گردآوری شده و پس از آن جهت بررسی رابطه‌ی بین متغیرها در حوزه‌ی مطالعات میدانی، پرسشنامه‌ها توسط دبیران مدارس دخترانه شاخه کاردانش شهر اصفهان تکمیل و مورد بررسی قرار می‌گیرد.

در پژوهش‌های علوم رفتاری از ابزارهای مختلفی همچون پرسشنامه، مصاحبه و غیره جهت اندازه‌گیری متغیرها استفاده می‌شود. انتخاب نوع ابزار اندازه‌گیری بستگی به ماهیت موضوع، اهداف پژوهش و آزمودنی‌ها دارد. بنابراین انتخاب ابزار اندازه‌گیری مناسب یکی از مهمترین مراحل روش علمی پژوهش است که می‌تواند محقق را در

برخوردار است (۱۸). در مطالعه رقیبی و همکاران (۲۰۱۳) ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه ۰/۸۹، ضریب اعتبار پرسشنامه هوش معنوی از طریق بازآزمایی در یک نمونه ۷۰ نفری به فاصله زمانی متوسط ۲ هفته ۰/۶۷ محاسبه شد (۱۹).

جهت محاسبه خلاقیت از پرسشنامه خلاقیت تورنس (۱۹۸۱) استفاده گردید که شامل ۶۰ سؤال می باشد. این آزمون در واقع چهار عامل تشکیل دهنده خلاقیت یعنی سیالی (۱۵-۱)، ابتکار (۴۵-۳۱)، انعطاف (۳۰-۱۶) و بسط (۴۶-۶۰) را مورد سنجش قرار می دهد. البته هریک از این دسته سوالات در واقع یک خرده آزمون را تشکیل می دهند. دامنه نمره کل خلاقیت هر آزمودنی بین ۰ تا ۱۲۰ بوده است (۲۰).

برای محاسبه خودشکوفایی از مقیاس خودشکوفایی مازلو که توسط جونز و کراندال (۱۹۶۸) تدوین شده است استفاده گردید (۲۱). این ابزار شامل ۱۵ جمله در مقیاس ۶ درجه‌ای لیکرت می باشد که آزمودنی در پاسخ به هر سوال باید یکی از گزینه‌های طیف ۶ درجه‌ای را از کاملاً مخالف ۱ تا کاملاً موافق ۶ انتخاب کند. به منظور تعیین روایی سازه از آزمون جهت‌گیری شخصی استفاده شد نتایج نشان داد این آزمون از روایی بالایی برخوردار است. همسانی درونی این آزمون در این پژوهش ۰/۶۷ کرونباخ آلفا محاسبه شده است. همچنین پایایی این آزمون به روش باز آزمایی بر روی ۲۰ دانشجو در فاصله ۱۵ روز ۰/۷۵ محاسبه شده است (۲۱). در پژوهش حاضر جهت تعیین اعتبار روایی پرسشنامه از روش ۱- روایی محتوا و ۲- روایی صوری استفاده شد. (الف) روایی محتوا: به دلیل استاندارد بودن سه پرسشنامه هوش معنوی، خلاقیت و خودشکوفایی به روایی محتوا اعتماد شد. (ب) روایی صوری: اعتبار صوری پرسشنامه‌ها توسط چند نفر از پاسخگویان مورد تایید قرار گرفت.

در پژوهش حاضر برای مشخص شدن پایایی پرسشنامه از ضریب آلفای کرونباخ استفاده گردیده است. ضرایب پایایی کل برای پرسشنامه‌های هوش معنوی، خلاقیت و خودشکوفایی و ابعاد آنها در جداول (۲) نشان داده شده است.

جدول ۲. ضریب آلفای کرونباخ پرسشنامه‌ها

ابعاد	ضریب آلفای کرونباخ	تعداد گویه‌ها
هوش معنوی	۰/۹۲	۲۴
خلاقیت	۰/۸۳	۶۰
خودشکوفایی	۰/۷۷	۱۵

طبق داده های جدول (۲) ضرایب پایایی برای هر سه پرسشنامه هوش معنوی، خلاقیت، خودشکوفایی و ابعاد آنها بدست آمد که همگی بالاتر از ۰/۷ بوده و نشان از دقت بالای ابزار اندازه گیری مورد استفاده در این پژوهش دارد. تجزیه و تحلیل حاصل از این پژوهش با استفاده از نرم افزار آماری SPSS، نسخه ۲۱، انجام شد.

یافته‌ها

جهت بررسی وجود رابطه معنادار بین متغیرهای اصلی پژوهش با توجه به نرمال بودن توزیع داده‌ها، از ضریب همبستگی پیرسون استفاده گردید.

جدول ۳. ضریب همبستگی بین هوش معنوی و خلاقیت با

خودشکوفایی		متغیر	
ملاک	خودشکوفایی	ضریب همبستگی	مجدور ضریب همبستگی
پیش‌بین	ضریب همبستگی	مجدور ضریب همبستگی	سطح معناداری
هوش معنوی	۰/۵۴۷***	۰/۲۹۹	۰/۰۰۱
خلاقیت	۰/۲۰۸***	۰/۰۴۳	۰/۰۰۱

$P < 0/05$ * $P < 0/01$ **

یافته‌های جدول (۳) نشان می‌دهد ضریب همبستگی بین هوش معنوی و خلاقیت و خودشکوفایی با خودشکوفایی معنادار است. یعنی بین هوش معنوی و خودشکوفایی رابطه معنادار و مستقیم به میزان (۰/۵۴۷) $(r=)$ و بین خلاقیت و خودشکوفایی رابطه معنادار و مستقیم به میزان (۰/۲۰۸) $(r=)$ وجود دارد. بر اساس ضریب تعیین (۲۲) ۲۹/۹ درصد از واریانس بین هوش معنوی و خودشکوفایی، (۲۲) ۴/۳ درصد از واریانس بین خلاقیت و خودشکوفایی مشترک بوده است که وجود رابطه معنادار آماری بین هوش معنوی، خلاقیت با خودشکوفایی است. جهت بررسی این فرضیه که هوش معنوی و خلاقیت توان پیش‌بینی خودشکوفایی را داراست، از روش رگرسیون گام به گام استفاده گردید.

جدول ۴. معناداری مدل رگرسیون گام به گام در فرضیه هوش معنوی توان پیش‌بینی خودشکوفایی را داراست

آماره‌ها		متغیر	
گام	پیش‌بین	ضریب همبستگی	مجدور ضریب همبستگی
۱ - هوش معنوی	۰/۵۴۷	۰/۲۹۹	۹۸/۸۹۴
۲ - خلاقیت	۰/۲۰۸	۰/۰۴۳	۲۳۲
۳ - خودشکوفایی	۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۱

متغیر وابسته: خودشکوفایی

با توجه به نتایج به دست آمده از جدول (۴)، هوش معنوی توانسته است خودشکوفایی را پیش‌بینی کند، نتیجه می‌شود ارتباط بین هوش معنوی با خودشکوفایی، ارتباط معنی‌داری می‌باشد و مدل رگرسیون مدلی معنادار می‌باشد و هوش معنوی قادر به پیش‌بینی خودشکوفایی است.

نتیجه گیری

پژوهش حاضر با هدف تعیین «رابطه هوش معنوی و خلاقیت با خودشکوفایی دبیران مدارس دخترانه شاخه کار دانش شهر اصفهان» به روش توصیفی از نوع همبستگی، اجرا شد. جامعه آماری پژوهش را کلیه کارکنان دبیران مدارس دخترانه شاخه کار دانش شهر اصفهان تشکیل داده‌اند که تعداد آن‌ها براساس اعلام سازمان آموزش و پرورش کل شهر اصفهان، ۶۰۴ نفر می‌باشد. که از بین آنها با استفاده از با جدول کرجسی و مورگان (۱۹۷۰) و به روش نمونه گیری غیرتصادفی تعداد ۲۳۴ نفر برای شرکت در پژوهش حاضر انتخاب شدند. ابزارهای مورد استفاده در پژوهش حاضر شامل سه پرسشنامه «پرسشنامه هوش معنوی توسط کینگ در سال ۲۰۰۸» با ۲۴ گویه، «مقیاس خودشکوفایی توسط جونز و کراندال (۱۹۹۲)» با ۱۵ گویه و «پرسشنامه خلاقیت تورنس (۱۹۶۸)» با ۶۰ گویه بود که روایی صوری از لحاظ صراحت و قابلیت درک گویه‌ها از طریق تعدادی از پاسخگویان تایید شد. پایایی پرسشنامه نیز با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ برای پرسشنامه «هوش معنوی» ۰/۹۲، «خلاقیت» ۰/۸۳ و «خودشکوفایی» ۰/۷۷ برآورد گردید. رای تجزیه و تحلیل داده‌ها از روش آمار توصیفی و آمار استنباطی (آزمون کولموگروف اسمیرنف، ضریب همبستگی پیرسون و رگرسیون گام به گام) استفاده شد. نتایج نشان داد که بین «هوش معنوی و خلاقیت و خودشکوفایی»؛ بین «ابعاد هوش معنوی با خودشکوفایی»؛ بین «ابعاد سیالی و ابتکار از خلاقیت با خودشکوفایی» معنی دار است ($p < 0/05$). همچنین نتایج نشان داد ابعاد هوش معنوی و خلاقیت در سطح اطمینان ۹۵ درصد توان پیش‌بینی خودشکوفایی را دارند.

یافته‌های جدول (۴) نشان می‌دهد ضریب همبستگی بین هوش معنوی و خلاقیت با خودشکوفایی معنادار است. در راستای مقایسه یافته‌های پژوهش حاضر با یافته‌های پژوهشگران دیگر، یافته این پژوهش با محمدی و اصغری (۱۳۹۹) از منظر وجود رابطه معنادار مثبت بین خودشکوفایی و تفکر خلاق همسو می‌باشد. ضمناً پژوهش حاضر با پژوهش‌های زمانیان قورژدی و همکاران (۱۳۹۷) از نظر وجود رابطه معنادار بین هوش معنوی و خودشکوفایی همسو می‌باشد. همچنین با پژوهش واسکونسولوس (۲۰۲۰) از نظر ارتباط مثبت و معنادار هوش معنوی و خودشکوفایی همسو بوده است. در همین راستا پوپوف (۲۰۱۷) از نظر ارتباط خودشکوفایی و خلاقیت با پژوهش همسو بوده است. در تبیین این فرضیه می‌توان گفت از آنجا که هوش معنوی با خودشکوفایی رابطه معنادار مستقیم دارد؛ با یکپارچه کردن هوش عقلانی و هوش هیجانی تعامل بین فرایندهای تفکر منطقی و هوش هیجانی را تسهیل می‌کند و می‌تواند زمینه‌ها و موجبات دگرگونی شخصی را فراهم آورد که این پیامد طبیعتاً می‌تواند روند رشد و توسعه توانایی‌های فرد را فراهم نموده و به تکوین تدریجی آنچه که ویژگی فردی شخص ایجاد می‌کند و شدن هرآنچه که شخص شایستگی شدنش را دارد منجر می‌شود که این همان خودشکوفایی است. افرادی که دارای هوش معنوی هستند، انعطاف پذیرند، درجه بالایی از هشیاری نسبت به خویشتن دارند، توانایی برای رویارویی با مشکلات و دردها و چیره شدن بر آنها را دارند. همچنین عدم وابستگی به دیگران و مقاومت در برابر شیوه‌ها و سنت‌های معمول جامعه، از ویژگی‌های

های دیگر آنهاست. یکی از شناسه‌های بنیادی هوش، توانایی حل کردن مسائل به گونه ای واقع بینانه و عملی است و هوش معنوی به عنوان نوعی هوش غایی که مسائل معنایی و ارزشی را نشان می‌دهد و ظرفیت سازگاری روانی را در برمی‌گیرد، بر جنبه‌های غیرمادی و غیرجبری بنا شده و در برگیرنده منابع معنوی، ارزش‌ها و ویژگی‌هایی است که عملکرد و تندرستی روزانه را افزایش می‌دهد و این به رشد خودشکوفایی در آنها منجر می‌شود. تقویت مؤلفه‌های هوش معنوی از جمله تفکر وجودی انتقادی، ایجاد معنای شخصی، آگاهی متعالی و گسترش حالت هوشیاری تأثیرات قابل توجهی بر فرد می‌گذارد و رضایت از زندگی را در او افزایش می‌دهد و در نتیجه فرد به با رسیدن به هوش معنوی و خودشکوفایی به این قدرت می‌رسد که تمام رویای خود را محقق کند.

در تبیین این یافته که خلاقیت با خودشکوفایی رابطه مثبت معنادار دارد می‌توان گفت هرچند انسان با توانایی نوآوری زاده می‌شود اما شکوفایی آن نیازمند پرورش است. ایجاد فرصت برای پرورش خلاقیت برای هر جامعه، امری حیاتی است. امروزه در کشورهای توسعه یافته شکوفایی و پرورش خلاقیت دانش‌آموزان از مهمترین هدف‌های آموزش و پرورش به شمار می‌آید. از طریق خلاقیت، فرد به راه‌های تازه و غیرمعمول و منحصر به فرد برای مسائل دست می‌یابد و بدین به روش سطحی از خودشکوفایی می‌رسد.

در تبیین این فرضیه که هوش معنوی و خلاقیت توان پیش‌بینی خودشکوفایی را داراست می‌توان اذعان داشت که به نظر می‌رسد افرادی که دارای هوش معنوی بالایی هستند، انعطاف پذیرند، درجه بالایی از هشیاری نسبت به خویشتن دارند، توانایی برای رویارویی با مشکلات و دردها و چیره شدن بر آنها را دارند؛ همچنین عدم وابستگی به دیگران و مقاومت در برابر شیوه‌ها و سنت‌های معمول جامعه، از ویژگی‌های دیگر آنهاست. یکی از شناسه‌های بنیادی هوش، توانایی حل کردن مسائل به گونه ای واقع بینانه و عملی است و هوش معنوی به عنوان نوعی هوش غایی که مسائل معنایی و ارزشی را نشان می‌دهد و ظرفیت سازگاری روانی را در برمی‌گیرد، بر جنبه‌های غیرمادی و غیرجبری بنا شده و در برگیرنده منابع معنوی، ارزش‌ها و ویژگی‌هایی است که عملکرد و تندرستی روزانه را افزایش می‌دهد. افراد دارای هوش معنوی بالا، موفقیت‌هایشان را بیشتر می‌بینند تا شکست‌هایشان و می‌توانند این گفتمان درونی را در خود رشد دهند که «من نباید شکست بخورم و ناامید شوم»، «من می‌توانم این کار را به پایان برسانم» و این به رشد خودشکوفایی در آنها منجر می‌شود. تقویت مؤلفه‌های هوش معنوی از جمله خودآگاهی، احترام به انسان و اندیشه‌های والای او، پرورش روحیه و نگرش خوشبینانه نسبت به انسان تأثیرات قابل توجهی بر فرد می‌گذارد و رضایت از زندگی را در او افزایش می‌دهد. پژوهش حاضر نیز همچون سایر پژوهش‌ها با محدودیتهایی رو به رو بوده است. از جمله این محدودیت‌ها اینک گروه نمونه پژوهش دبیران مدارس دخترانه شاخه کار دانش شهر اصفهان بود. لذا تعمیم یافته‌ها به دبیران مدارس متوسطه نظری و دبیران مدارس کار دانش پسرانه با احتیاط باید صورت گیرد و مورد دوم اینکه روش نمونه‌گیری در پژوهش حاضر نمونه‌گیری غیرتصادفی در دسترس بوده است لذا در تعمیم یافته‌ها باید جانب احتیاط را رعایت نمود. با توجه به یافته‌های فرضیه‌های پژوهش پیشنهادها کاربردی زیر ارائه می‌گردد:

- of Organizational Behavior Management. 2005 Jul 29;24(1-2):195-202.
2. Ghasemi B. Theories of Organizational Behavior, First Edition, Heiat Publications 2003.
 3. Rahmanizadeh, D, Jafari Thani, H, Davudnia, S. The role of organizational ethics in predicting teachers' job satisfaction. *Ethics in Science and Technology*, 2015.
 4. Mehraban SA, Karami A, Asadzadeh H, Sotodehasl N. Develop a structural model for predicting academic achievement of children through style Fact and epistemological beliefs in high school students in Tehran second period. *Journal of New Approaches in Educational Administration*. 2019 Aug 23;10(38):209-36.
 5. Sanagu A, Taghavee A, Behnampoor N, Baiky F. Survey the Status of Self-Actualization and the Related Factors among Students of Golestan University of Medical Sciences in 2015. *Research in Medical Education*. 2016 Mar 10;8(1):22-8.
 6. Zohar D. *Spiritual intelligence: The ultimate intelligence*. Bloomsbury publishing; 2012 Apr 12.
 7. Sisk D. *Spiritual intelligence: The tenth intelligence that integrates all other intelligences*. *Gifted Education International*. 2002 Sep;16(3):208-13.
 8. Mousavi SH, TALEBZADEH NM, SHAMS MG. The relationship between spiritual intelligence and organizational citizenship behavior high school teachers in Zanjan.
 9. Doshmaziari E, Talaee G, Tabesh A, Foundation and principles of entrepreneurship. Tehran: Publication Mehraban, Fifth Edition. ۲۰۱۶. [Persian]
 10. Joyce B, Calhoun EF. Peer coaching in education. *The Wiley handbook of educational supervision*. 2018 Sep 11:307-28.
 11. Salahi A, Ghodoosi A. The relationship between identity and spiritual intelligence on creativity, *Journal of Recent Advances in*

با توجه به یافته های جداول (۳) و (۴) مبنی بر وجود رابطه بین هوش معنوی و خلاقیت با خودشکوفایی پیشنهاد می شود:

- برگزاری دوره های آموزش ضمن خدمت و برنامه های تخصصی متناسب با دانش روز، ایجاد زمینه مناسب برای حضور فعال دبیران در مجامع علمی کشور، ارائه فرصت کافی برای رشد و بروز استعداد های بالقوه و اختصاص سهمیه ای برای ادامه تحصیل در مراکز آموزش عالی و دولتی و آزاد در رشته های مورد نیاز توصیه می گردد.
- با توجه به نتایج فرضیه ها پیشنهاد می شود که مسئولین کارگاه هایی در خصوص راه های عملی تقویت هرچه بیشتر هوش معنوی برگزار نمایند تا معلمان از منابع هوش معنوی اطلاعات بیشتری کسب کنند و در نهایت تعلیم و تربیت و ارتقا سلامت دانش آموزان را بهتر رقم زنند.
- پیشنهاد می شود دبیران مدارس به نحو شایسته در جریان نتایج این پژوهش قرار گیرند و از طریق برگزاری کلاس های و دوره های مختلف آموزشی، راهنمایی ها و اطلاعات لازم جهت ارتقاء ابعاد هوش معنوی دریافت کنند.

- به راهکارهای رشد و تقویت هوش معنوی از طریق کاربست آموزه های دین اسلام، از جمله تفکر درباره آیات و نشانه های خداوند در گستره هستی، توجه دائم به خداوند و ذکر و یاد او، توجه به نعمت ها و الطاف خدا نسبت به انسان، انجام نیکی ها و دوری از بدی ها، تفکر درباره هدف خلقت، جستجوی معانی بنیادی موقعیت ها و پرسیدن سؤالات چرایی و جستجوی ارتباط بین رویدادها، میتوان هوش معنوی کارکنان را تقویت کرد.

- مدیران می توانند با فرصت سازی برای دبیران برای شرکت در تصمیم گیری های سازمانی و زمینه سازی برای آنها برای استفاده از ایده های نو و جدید برای پیشرفت مدرسه، مشارکت دادن در طراحی امور مدرسه و فراهم ساختن فرصت برای رشد شخصیت آنها با اجرای برنامه هایی مانند تقدیر از طرح و ایده های نو و دادن تسهیلات و امکانات کافی و مناسب به آنها در زمینه ای که در آن تخصص دارند زمینه خودشکوفایی کارمندان را فراهم سازند.

- نظام آموزش و پرورش میتواند از ویژگی بسط، یعنی توجه به جزئیات در کلاسهای درس استفاده کند و به نحو مطلوبی آن را دست مایه آموزش قرار دهد و با بهره گیری از این ظرفیت به دنبال پیدا کردن شیوه هایی باشد که ضمن افزایش این توانمندی، از توان ابتکار و تولید ایده های جدید در آنها نگاهد.

- به مسئولین و متولیان استخدام معلمان پیشنهاد می شود دقت بیشتری را در فرآیند گزینش و استخدام و انتخاب دبیران بکار گیرند و نیروهای خلاق را از طریق برگزاری آزمون های خلاقیت و سنجش ابعاد معنوی در شخصیت برگزینند تا از این طریق توان بیشتری در پیشبرد اهداف آموزش و پرورش در اختیار داشته باشند.

- مسئولان آموزش و پرورش اقدام به برپایی کارگاه های آموزشی با هدف آشنا کردن بیشتر معلمان با مسائل مذهبی در بعد تربیت بویژه در ابعاد معنوی آن اقدام کنند.

References

1. Crowell CR. Beyond positive reinforcement: OBM as a humanizing approach to management practices. *Journal*

- Psychology, Educational Sciences and Education, 2020, Third year number 24.
12. Mohammadi, H., Asghari Ebrahimabad, M. The mediating role of creative thinking in relation to self-differentiation and self-fulfillment of Mashhad couples, *Cultural and Educational Quarterly of Women and Family*, 1399; 14(50): 107-124.
 13. Zamanian Qozhdi AS, Barghi Irani Z, Ali Akbari Dehkordi M, Self-actualization modeling Based on spiritual intelligence, moral intelligence and unacceptable welfare of gifted students, 2018, 39-58, (11)42.
 14. Vasconcelos AF. Spiritual intelligence: a theoretical synthesis and work-life potential linkages. *International Journal of Organizational Analysis*. 2020 Jan 13.
 15. Popov RA. Self-actualization and self-fulfillment in the context of students' autonomy development within the educational process, 2017.
 16. Khaki Q. Research method with dissertation writing approach. Baztab publication, Tehran, Iran. 2008.
 17. DeCicco DB. A viable model and self-report measure of spiritual intelligence. *transpersonal Studies*. 2009;28:68-85.
 18. Amin N, Foa EB, Coles ME. Negative interpretation bias in social phobia. *Behaviour research and therapy*. 1998 Oct 1;36(10):945-57.
 19. Raghibi M, Gharehchahi M. An investigation of the relation between emotional and spiritual intelligence among well-adjusted and discordant couples. *Quart J Woman Soc* 2013; 4(13):123-40 (Persian).
 20. Torrance EP. Predicting the Creativity of Elementary School Children (1958-80)—and the Teacher Who "Made a Difference". *Gifted Child Quarterly*. 1981 Apr;25(2):55-62.
 21. Jones A, Crandall R. Validation of a short index of self-actualization. *Personality and Social Psychology Bulletin*. 1986 Mar;12(1):63-73.